

ИНТЕРВЮ С ДОЦ. Д-Р ДОБРИЛ ХРИСТОВ

- Какво си спомняте за екологичната обстановка в Русе през 80-те години на 20. век?

- За този период в Русе основният екологичен проблем беше обгазяването от химическите заводи в Румъния, по-точно в Гюргево, които сега се виждат от русенския по-висок бряг. Тези заводи отдавна не работят, но именно през 80-те години там при определени технологични процеси те изпускаха хлорни съединения или поне това, което достигаше тук до Русе, имаше силен мирис на хлор, а хлорът, както знаете, е един отровен газ. Тук, ако се върнем по-назад във времето – Първата световна война, може би сте чували по история, че немците са го използвали срещу французите като отровен газ. То е било първото използване на отровен газ за военни цели и това е причинило много тежки отравяния на френските войници, понеже те изобщо са нямали газови маски или противогази, както сега се казват, и това е било един страхотен шок. Това е станало в една местност или град Ипр, отклонявам се от темата, но просто искам да кажа, че този същият газ, който идваше тук от Румъния, по принцип е отровен газ, защото той в съединение с водата прави солна киселина, която разяжда и органичната материя и при определени ситуации, и при определен вятър тук при нас в Русе достигаха такива тежки неприятни миризми, които предизвикват дразнене на горните и долните дихателни пътища, както се казва на медицински език, и това създаваше много проблеми както на деца, така и на възрастни.

- Известно ли Ви е да е имало някакви други замърсители на града освен хлора?

- Да довърша тогава с хлора, значи имаше много хора, които страдаха от това нещо, получаваша сериозни дихател-

ни проблеми и аз познавам семейства, които поради тази причина напуснаха Русе и други с малки деца поради същите причини, и това по-късно прерасна и в голям политически въпрос. През 1988 г. се създаде един комитет за защита на Русе с голям брой русенски общественици. Спомням си например писателя Георги Мишев – и сега още пише творби, той беше сценарист на сериали, Руденко Йорданов от Русе, който е лекар и доколкото знам в момента е шеф на Русенския Червен кръст. Това всъщност беше една първа организирана опозиционна институция, която буквално успя да се опълчи срещу тогавашния режим в България и това за него време беше една абсолютна новост в живота за България. Питате ме и за други проблеми извън обгазяването от Румъния. Мисля, че този русенски завод, който произвеждаше нещо като изолационни материали, който се намира до Теца от него излизаха такива едни особени миризми, също и от завод „Петър Караминчев“, който вече не съществува, сега сградата е съборена. Там се произвеждаха балатуми и други подови настилки и оттам също от време на време долитаха някакви неособено приятни миризми, но същественото беше, че тук нямаше никаква институция, която обикновено да информира населението какви точно газове има във въздуха. Това нещо се премълчаваше и не му се даваше никаква гласност, въпреки че е било вредно.

- По това време обстановката отразявала ли се е от медите или е била скрита?

- Вижте, то официално не беше забранено, но понеже всички медии като телевизия, вестници и радио бяха под един тотален контрол на държавата и просто журналистите не смееха да пишат нищо по тая тема или пишеха на един особен такъв език, заобиколно описване на ситуациите или пък в един твърде многословен текст имаше някакво малко

зрѐнце от някакви факти или някакви такива по-съществени неща. Аз не знам дали вие познавате книгата на Джордж Оруел „1984“, имаше и такъв филм. Но, доколкото знам, днешните млади хора не четат книги, дано да греша. Искам да ви кажа за този автор няколко думи. Той е английски автор, който е написал две книги, едната се казва именно „1984“, а другата се казва „Фермата на животните“. И тези книги бяха най-забранените книги по време на социализма. Би могло да се каже, че тяхното притежание беше един достъчен повод, за да има съответният човек големи неприятности и да го закарат в някакъв лагер, например като Белене. Тези книги сега ги има и може да вземете да ги поразлистите. Аз например книгата „Фермата на животните“ си я купих 1985 год., когато бях служебно в Австрия. Купих си я на немски, тя е една тънка книжка, но я скрих дълбоко в куфара си и имах опасението, че ако българските митничари ми проверят по-сериозно багажа и я намерят, сигурно и аз щях да имам някакви неприятности. Но в тези години не се гледаше толкова строго на такива неща. Ще ви кажа само с две думи: в нея е описана съветската действителност след октомврийската революция, но тя е представена като бунт на домашните животни в един селскостопански двор срещу хората и фактически прасетата са тия, които водят тоя бунт, и там те си имат собствени имена. Под едно от тях е скрит Ленин, под друго Сталин и т. н. и това представлява изключително една жлъчна сатира по отношение на тогавашното съветско общество и заради това тя е била стриктно забранена. А „1984“ е един роман, който той е написал в 1948 г. И е взел само последните две цифри на годината и ги е обърнал: от 48 е станало 84. Действието се развива в Англия, но в Англия цари един тоталитаризъм, като всичко в държавата е под контрол. И този израз „големият брат“, сега има и такова шоу по телевизията,

този израз именно е въведен от Джордж Оруел. В тази книга под „големия брат“ той разбира за тези подслушвателни уреди, които ги има повсеместно по жилищата на хората и тяхното ежедневие, и техният живот непрекъснато е бивал контролиран. Той описва Англия, но я описва като един вид каква би станала Англия, ако там се появи един тоталитарен режим. И защо почнах това да ви го разправам – защото пак в тая книга „1984“ Джордж Оруел въвежда освен този израз „големият брат“, който става крилата фраза, и една дума, която просто е английска дума, но в реалния английски език не съществува. Само че на български са я превели, като сега ми е малко трудно да ви кажа, но като „новоговор“ или нещо такова, където просто това е един особен стил на изразяване, в който всяка истина се превръща в лъжа и всяка лъжа – в истина, а тогавашните медии все едно че ползваха този език и нещата така ги обръщаха, че много трудно можеше да се разбере кое е същественото в казаното или написаното.

- Какво правят русенската управа и правителството по този проблем?

- Когато през 1988-1989 този проблем много се изостри, тук се оформи някакъв орган –общински и партиен комитет, който тръгна да оправя въздуха на Русе и всъщност тогава се взе решение тук – в Русе, да се прокарат тролите, преди това нямаше тролей, и мисълта ми беше, че тролите по-малко замърсяват въздуха. Значи ние с румънците трудно ще се разберем, те да си оправят завода, а поне тук русенските замърсители някак си да ги понамалим. Тогава имаше един русенски управник – Кирил Дочев, който оглави тази комисия. Аз тогава бях преподавадел в Русенския университет и си спомням, че идваше при нас и ни даваше разяснения. Също един много ключов момент беше, когато един друг държавник – Гриша Филипов, дойде тук и пред сегашната община

(тогава беше партиен дом) искаше да успокои събралото се гражданство, имаше спонтанен митинг и тогава присъстващите граждани много остро реагираха (освиркваха го и т.н.), което беше безпрецедентен случай, значи такова нещо дотогава не е имало и наистина беше нещо съществено в живота на хората. Знам, че едни жени от „Паркстрой“ бяха тогава инициатори на протестите, а също и Мария Варамезова, аз лично я познавах, но за съжаление тя скоро почина, та тя се включи активно в протестите и беше един от символите на тези протести.

- Вие били ли сте участник в тези протести?

- Аз лично не съм бил участник, но нас ни вълнуваха не толкова екологичната страна на тези протести, колкото тяхната абсолютна новост за тогавашната българска действителност и поради това, че от българските медии не можеше да се получи информация по тези проблеми. Затова търсех чужди медии – радио „Свободна Европа“, радио „Дойче веле“.

- Имате ли познати, които са се изселили от Русе заради обгазяванията?

- Да, имам. Отидоха да живеят в Троянския балкан, в Родопите. През 1991 г., по време на пътуване в Германия, попаднах на едно русенско семейство в град Хоф, Северна Бавария. Детето им е било болно и затова са емигрирали през 1990 г. след промените в България. Намерили си работа там, устройли са се и са останали.

Възраст – 72 год.; висше образование, преподавател в РУ „А. Кънчев“, пенсионер.

Април 2012 г.

Интервюто е проведено от Женя Илиева, Преслава Славчева и Лилия Андреева.

